

Raport referencyjny

- ODNIESIENIE POLSKIEJ RAMY KWALIFIKACJI
NA RZECZ UCZENIA SIĘ PRZEZ CAŁE ŻYCIE
DO EUROPEJSKIEJ RAMY KWALIFIKACJI**

*kwalfikacje
po europejsku*

kwalfikacje po europejsku

Redakcja merytoryczna:

*dr Stanisław Sławiński
Horacy Dębowski*

Sekretarz redakcji:

Roksana Pierwieniecka

Autorzy:

*dr Stanisław Sławiński
Horacy Dębowski
dr Agnieszka Chłoń-Domińczak
prof. dr hab. inż. Andrzej Kraśniewski
Roksana Pierwieniecka
Wojciech Stęchły
dr Gabriela Ziewiec*

Konsultacje merytoryczne:

*dr hab. Ewa Chmielecka, prof. SGH; dr hab. Zbigniew Marciniak, prof. UW;
dr Tomasz Saryusz-Wolski, Jolanta Urbanik*

Wydawca:

*Instytut Badań Edukacyjnych
ul. Górczewska 8
01-180 Warszawa
tel.: +48 22 241 71 00
www.ibe.edu.pl*

Broszurę na podstawie raportu referencyjnego opracowała Aleksandra Fandrejewska.

Zdjęcia w broszurze są własnością IBE i pochodzą z konferencji pt. „Polska Rama Kwalifikacji na rzecz uczenia się przez całe życie z perspektywy europejskiej” (Warszawa, 3 lipca 2013 r.).

Skład i druk:

*Drukarnia GC
ul. Sycowska 20
02-266 Warszawa*

© Copyright by: Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2013

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach projektu: „Opracowanie założeń merytorycznych i instytucjonalnych wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji oraz Krajowego Rejestru Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie”

Egzemplarz bezpłatny

Polski raport referencyjny

Każdy z krajów Unii Europejskiej, pracujących nad ramami kwalifikacji, przygotowuje dokument, w którym opisuje swój system kwalifikacji oraz swoją ramę kwalifikacji i odnosi to do Europejskiej Ramy Kwalifikacji. Ten dokument to raport referencyjny. Polski raport referencyjny został zaakceptowany przez Komitet ds. Europejskich Rady Ministrów, a następnie 29 maja 2013 r. przedstawiony na forum europejskim.

Zaprezentowanie raportu referencyjnego i dyskusja o nim na forum międzynarodowym umożliwiają porównanie kwalifikacji nadawanych w danym kraju z kwalifikacjami z innych państw UE.

Celem prezentacji poszczególnych raportów referencyjnych jest przede wszystkim pokazanie rozwiązań krajowych osobom i instytucjom z innych krajów w Europie. A ponieważ najczęściej nie znają oni systemów edukacji z innych państw ani sposobów nadawania w nich kwalifikacji, raporty referencyjne muszą być tak przygotowane, by były zrozumiałe i wiarygodne dla wszystkich czytających. Dlatego Grupa Doradcza ds. Europejskich Ram Kwalifikacji (powołana przez Komisję Europejską) opracowała wytyczne dotyczące budowy raportu referencyjnego, w tym metody odnoszenia krajowych ram kwalifikacji do Europejskiej Ramy Kwalifikacji. Opisano je w 10 punktach, czyli tzw. kryteriach referencji.

Zgodnie z tymi kryteriami raporty referencyjne są m.in. akceptowane przez odpowiednie organy władzy publicznej w swoim kraju, a także poddane ocenie międzynarodowych ekspertów. Po wypełnieniu tych kryteriów, jak również prezentacji raportu na forum europejskim i jego przyjęciu, raport referencyjny może być opublikowany.

Tak też się stało w przypadku polskiego dokumentu. Zgodnie z przyjętymi kryteriami raport został opracowany i przyjęty przez właściwe władze, w tym w szczególności Międzyresortowy Zespół ds. uczenia się przez całe życie. Sposób jego akceptacji został przedstawiony w jednym z kryteriów referencji.

Polski raport referencyjny został przygotowany w ramach prowadzonego przez Instytut Badań Edukacyjnych projektu systemowego „Opracowanie założeń merytorycznych i instytucjonalnych wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji oraz Krajowego Rejestru Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie”. Prace nad nim rozpoczęto w połowie 2011 r. Przy jego tworzeniu współpracowano z czterema ekspertami zagranicznymi z Austrii, Niemiec, Węgier i Szkocji.

W raporcie zawarte są informacje o:

- systemach oświaty i szkolnictwa wyższego w Polsce oraz o przeprowadzonych reformach,
- aktualnym stanie polskiego systemu kwalifikacji,
- planowanych kierunkach modernizacji systemu kwalifikacji.

Raport uwzględnia również sytuację oraz procesy zachodzące w obszarze edukacji pozaformalnej.

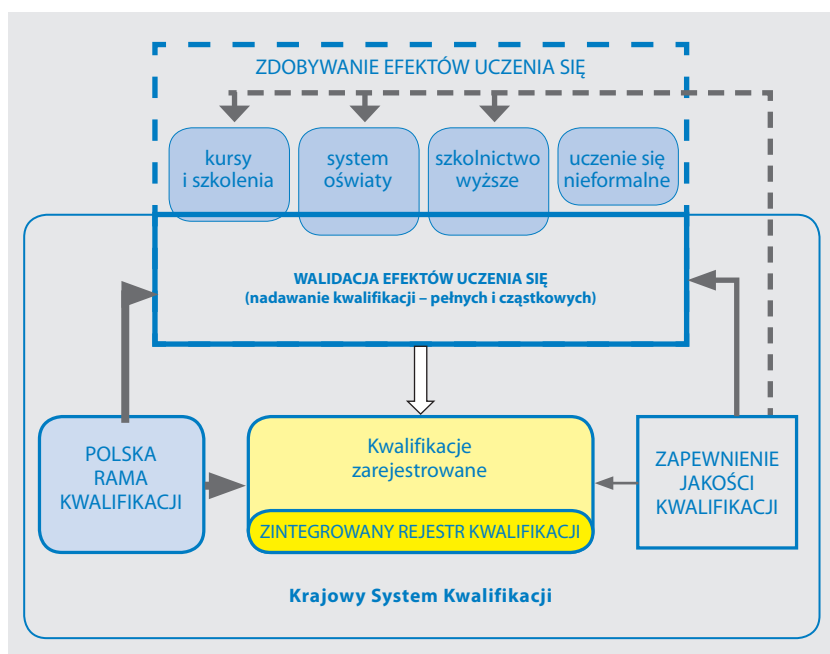
Zintegrowany system kwalifikacji w Polsce

System będzie się składał docelowo z kilku powiązanych ze sobą elementów:

- Polskiej Ramy Kwalifikacji,
- zintegrowanego rejestru kwalifikacji,
- zapewniania jakości kwalifikacji,
- zasad walidowania, tzn. potwierdzania kompetencji,
- systemu akumulowania i przenoszenia osiągnięć.

Na zintegrowany krajowy system kwalifikacji mają się składać z jednej strony te elementy, które funkcjonują już w polskim życiu społecznym i gospodarczym, a z drugiej strony – przygotowywane obecnie narzędzia, z których najważniejszymi są Polska Rama Kwalifikacji oraz zintegrowany rejestr kwalifikacji.

Ogólny schemat krajowego systemu kwalifikacji w Polsce

Źródło: opracowanie IBE.

Polska Rama Kwalifikacji

Podstawowym elementem nowego systemu kwalifikacji jest Polska Rama Kwalifikacji. PRK, podobnie jak Europejska Rama Kwalifikacji (ERK), składa się z ośmiu poziomów kwalifikacji. Każdy z nich jest opisywany za pomocą ogólnych stwierdzeń charakteryzujących wymagania odnoszące się do efektów uczenia się, określonych dla kwalifikacji na danym poziomie. Efekty uczenia się mogą być osiągnięte w ramach edukacji formalnej oraz innymi sposobami.

Poziomy PRK określają wymagania osiągnięte przez osobę uczącą się w trzech zakresach: wiedzy, umiejętności, kompetencji społecznych. Unikatowym rozwiązaniem zastosowanym w Polsce jest zasada, że opisy wymagań na każdym poziomie mają różne stopnie szczegółowości:

- po pierwsze, są to uniwersalne charakterystyki poziomów, czyli takie, które dotyczą wszystkich rodzajów edukacji,
- po drugie, są to bardziej szczegółowe charakterystyki poziomów typowe dla kształcenia ogólnego, zawodowego lub wyższego.

Mogą to być również zapisy najbardziej szczegółowe – przykładowo w szkolnictwie wyższym określone zostały wymagania odnoszące się do ośmiu obszarów kształcenia, powstają także ramy sektorowe np. usług finansowych czy sportu.

PRK obejmuje wszystkie rodzaje kwalifikacji:

- pełne (odpowiadające kolejnym poziomom wykształcenia),
- cząstkowe (różne dyplomy świadczące czy certyfikaty potwierdzające uzyskaną wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne w węższym zakresie).

PRK pozwoli na zintegrowanie różnych systemów kwalifikacji funkcjonujących w kraju. Teraz bowiem kwalifikacje w Polsce są nadawane w systemach oświaty oraz szkolnictwa wyższego, a także poza nimi w ramach różnych struktur, instytucji i organizacji. Funkcjonują na podstawie różnych ustaw lub innych regulacji różnej rangi ustanowionych przez rozmaite podmioty: korporacje zawodowe, organizacje, instytucje szkoleniowe. **Wdrożenie PRK zamknie cykl reform przeprowadzonych w polskiej oświacie oraz szkolnictwie wyższym, a jednocześnie będzie impulsem do rozwoju kwalifikacji uzyskiwanych poza tymi systemami.**

Schemat Polskiej Ramy Kwalifikacji (na ośmiu poziomach wiedza, umiejętności, kompetencje społeczne)

Źródło: opracowanie IBE.

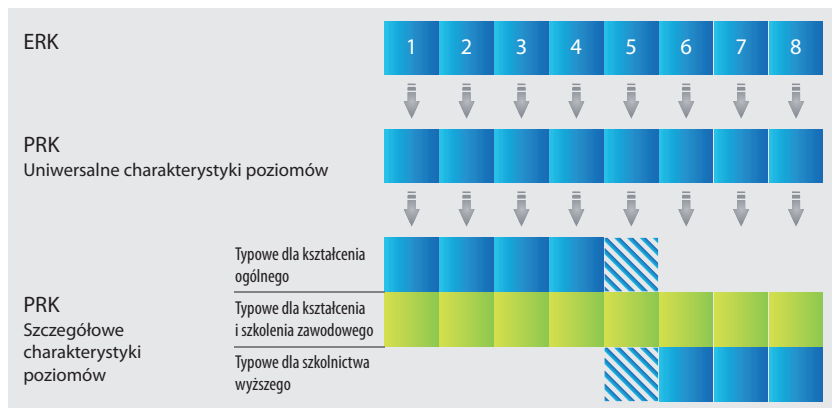
Kluczowe kategorie opisowe i aspekty o podstawowym znaczeniu dla kompletności opisu wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych

Grupa efektów uczenia się	Kluczowe kategorie opisowe	Aspekty o podstawowym znaczeniu dla kompletności opisu
Wiedza	Zakres	– Kompletność perspektywy poznawczej
	Głębina rozumienia	– Zależności
Umiejętności	Rozwiązywanie problemów i stosowanie wiedzy w praktyce	– Złożoność problemu – Innowacyjność podejścia – Samodzielność w działaniu – Warunki działania
	Uczenie się	– Samodzielność – Metody
	Komunikowanie się	– Zakres wypowiedzi – Złożoność wypowiedzi
Kompetencje społeczne	Tożsamość	– Uczestniczenie – Poczucie odpowiedzialności – Postępowanie
	Współpraca	– Praca zespołowa – Warunki działania – Przywództwo
	Odpowiedzialność	– Konsekwencje działań własnych – Konsekwencje działań zespołu – Ocena

Źródło: opracowanie IBE.

Planowane jest, że kwalifikacje nadawane w systemie oświaty oraz w szkolnictwie wyższym będą miały odnotowywany poziom PRK od roku szkolnego 2013/2014 jeszcze przed wdrożeniem krajowego rejestru kwalifikacji na podstawie rozporządzeń wydanych przez właściwych ministrów.

Struktura Polskiej Ramy Kwalifikacji

Źródło: opracowanie IBE.

Zintegrowany rejestr kwalifikacji

Zintegrowany rejestr kwalifikacji będzie gromadził wiarygodne informacje na temat kwalifikacji zarejestrowanych, to znaczy takich, które spełniają warunki właściwe dla przyszłego zmodernizowanego krajowego systemu kwalifikacji, określone w przepisach prawa ustanawiających zasady funkcjonowania tego systemu. Dzisiaj nie ma pełnej i powszechnie dostępnej informacji, gdzie i jakie kwalifikacje można zdobyć, jakie są wymagania oraz jakie warunki należy spełnić, by określoną kwalifikację uzyskać. Informacje te są dostępne sektorowo lub bezpośrednio w instytucjach nadających kwalifikacje. ZRK wypełni tę lukę.

Zintegrowany rejestr będzie obejmował kwalifikacje niezależnie od rejestrów i spisów kwalifikacji już istniejących i tworzonych w przyszłości w Polsce na potrzeby poszczególnych resortów, branż, społeczności i instytucji. Dzięki temu informacje będą łatwo dostępne w jednym miejscu dla wszystkich zainteresowanych.

Kwalifikacje wpisane do ZRK będą spełniały określone wymagania dotyczące zapewniania jakości oraz metod potwierdzania efektów uczenia się. Wpisanie kwalifikacji do zintegrowanego rejestru będzie się wiązać z nadaniem jej poziomu.

W rejestrze najpierw znajdują się kwalifikacje nadawane w ramach edukacji formalnej – oświaty, szkolnictwa zawodowego oraz szkolnictwa wyższego. W drugiej kolejności wpisane zostaną kwalifikacje uzyskiwane poza edukacją formalną, nadawane przez różne instytucje i organizacje branżowe.

W przypadku kwalifikacji nadawanych przez różne organizacje włączanie ich do krajowego rejestru odbywać się będzie na dwa sposoby.

1. Zainteresowana instytucja lub organizacja opracowuje projekt kwalifikacji zgodnie z wymaganiami określonymi w przepisach i występuje do właściwego ministra z wnioskiem o wprowadzenie jej do rejestru. Minister lub upoważniony przez niego podmiot zdecyduje o wprowadzeniu kwalifikacji do rejestru i nadaniu jej statusu kwalifikacji zarejestrowanej. Podmiot prowadzący rejestr po otrzymaniu informacji o tej decyzji umieszcza (ewidencjonuje) kwalifikację w rejestrze.
2. Zainteresowana instytucja lub organizacja zgłasza jedynie uzasadnioną potrzebę opracowania nowej kwalifikacji (w tym na przykład jej wstępny projekt). Zespół ekspertów działający przy podmiocie prowadzącym rejestr, ministrze właściwym dla danej kwalifikacji opracowuje kwalifikację tak, aby spełniała wymagania określone prawem. W tym rozwiązaniu decyzję o wprowadzeniu kwalifikacji do rejestru podejmuje właściwy minister (ewentualnie upoważniony przez niego podmiot).

Różne świadectwa i certyfikaty, które nie znajdują się w rejestrze, będą mogły funkcjonować na dotychczasowych zasadach, o ile nadal będzie na nie zapotrzebowanie społeczne. Jednakże nie będą one mogły mieć oznaczanego poziomu PRK. Informacje zgromadzone w zintegrowanym rejestrze będą udostępniane za pośrednictwem portalu internetowego. Portal ten, podobnie jak portale pozostałych krajów UE, będzie powiązany z portalem Europejskiej Ramy Kwalifikacji (ERK)¹.

Po wdrożeniu nowych rozwiązań wszystkie kwalifikacje nadawane w systemie oświaty oraz w szkolnictwie wyższym zostaną włączone do zintegrowanego rejestru kwalifikacji. W tych wypadkach, w których już obecnie istnieją zestawy danych o podobnym charakterze (np. system informacji o szkolnictwie wyższym POL-on), włączenie kwalifikacji do ZRK nastąpi za pośrednictwem funkcjonujących ewidencji.

¹ Więcej informacji na temat portalu na s. 14.

Kwalifikacje przyznawane w polskim systemie edukacji poniżej szkolnictwa wyższego (dzieci i młodzież) oraz proponowane poziomy PRK

Typ szkoły	Rodzaj świadectwa Nazwa kwalifikacji	Proponowany poziom PRK
Szkoła podstawowa	Świadectwo ukończenia szkoły podstawowej	1
Gimnazjum	Świadectwo ukończenia gimnazjum	2
Zasadnicza szkoła zawodowa	Świadectwo potwierdzające kwalifikacje zawodowe	3
	Dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe	3
Technikum	Świadectwo potwierdzające kwalifikacje zawodowe	3 lub 4 zależnie od kwalifikacji
	Dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe	4
	Świadectwo dojrzałości (matura)	4
Liceum ogólnokształcące	Świadectwo dojrzałości (matura)	4

Dr Agnieszka Chłoń-Domińczak, lider projektu „Kwalifikacje po europejsku” w IBE.

Kwalifikacje przyznawane w polskim systemie szkolnictwa wyższego

Rodzaj studiów	Nazwa kwalifikacji	Punkty ECTS	Planowany poziom kwalifikacji w PRK
Studia pierwszego stopnia (pierwszy stopień w systemie bolońskim)	Dyplom potwierdzający uzyskanie tytułu zawodowego licencjata / inżyniera lub tytułu równoważnego	Przynajmniej 180	6
Studia drugiego stopnia (drugi stopień w systemie bolońskim) lub jednolite studia magisterskie	Dyplom potwierdzający uzyskanie tytułu zawodowego magistra, magistra inżyniera lub tytułu równoważnego (np. „lekarz”)	Studia drugiego stopnia – przynajmniej 90 Jednolite studia magisterskie: przynajmniej: 300 (studia pięcioletnie), 360 (studia sześcioletnie)	7
Studia trzeciego stopnia (trzeci stopień w systemie bolońskim)	Dyplom potwierdzający uzyskanie stopnia naukowego doktora w określonej dyscyplinie	45–60	8

Dodatkowo:

Podyplomowe studia niezakończone przyznaniem tytułu naukowego	Świadectwa ukończenia studiów podyplomowych	Przynajmniej 60 (studia nie powinny trwać krócej niż dwa semestry)	Zależne od programu
---	---	--	---------------------

Zapewnianie jakości kwalifikacji

Wiarygodność systemu jakości kwalifikacji opiera się na kilku filarach:

- Zasady dotyczące zapewniania jakości muszą być powszechne, ale nie determinują szczegółowych rozwiązań w zakresie zapewniania jakości w różnych podsystemach.
- Przy ich opracowaniu, a potem wdrożeniu, potrzebna jest współpraca różnych instytucji i organizacji.
- Wszystkie podmioty wykonujące zadania dotyczące monitorowania zewnętrznego zapewniania jakości są pośrednio lub bezpośrednio nadzorowane przez odpowiednie organy władzy publicznej.

Zapewnianie jakości jest stałym składnikiem wielu stosowanych procedur związanych z nadawaniem kwalifikacji w Polsce. Całościowe systemy zapewniania jakości, funkcjonujące w oświacie i w szkolnictwie wyższym, odpowiadają już tym zasadom, w przypadku zaś kwalifikacji nadawanych poza systemami oświaty i szkolnictwa wyższego nie są one zawsze stosowane lub też nie zawsze w pełni odpowiadają wymaganym standardom.

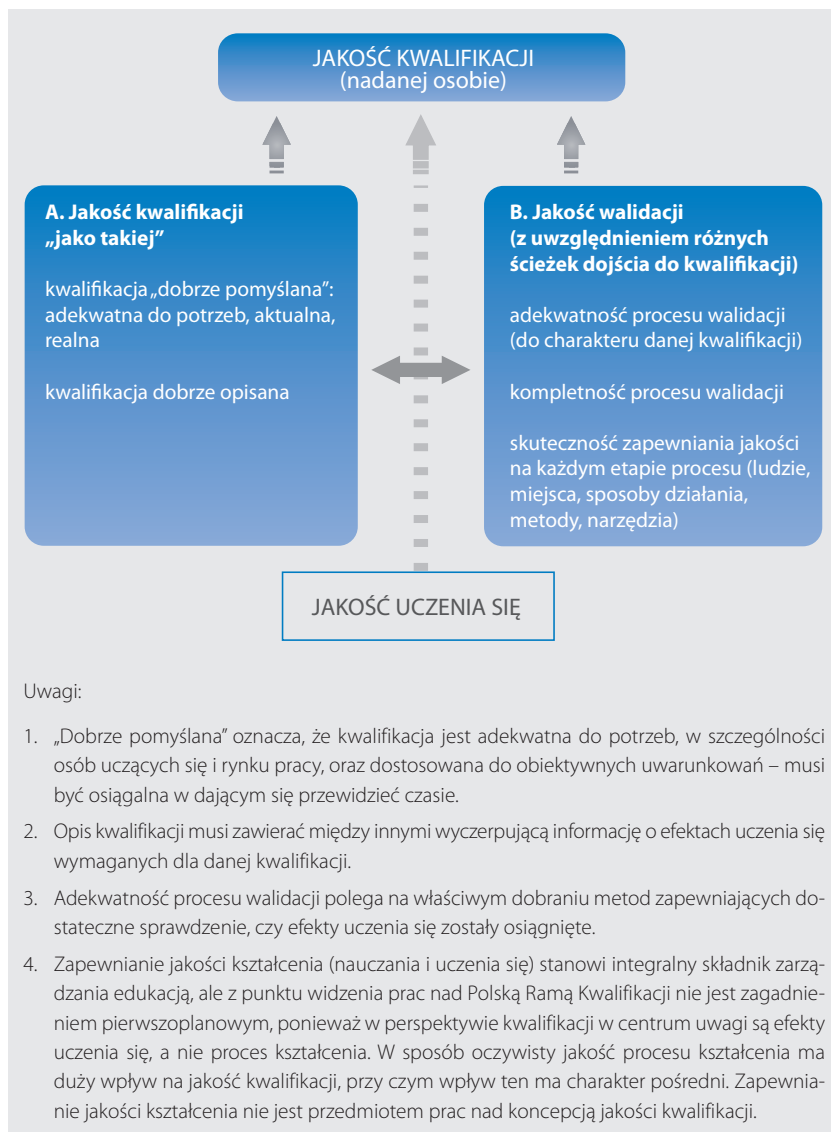
Do sformułowania ogólnych zasad jakości wykorzystano doświadczenia międzynarodowe i dobre praktyki związane z systemem kwalifikacyjnym stworzonym przez różne instytucje czy branże w kraju.

Zasady zapewniania jakości kwalifikacji:

- Powinny istnieć rozwiązania dotyczące wewnętrznego i zewnętrznego systemu zapewniania jakości. O jakość dbają instytucje nadające kwalifikacje, ale także wprowadzone są rozwiązania monitorujące z zewnątrz.
- Wewnętrzne i zewnętrzne systemy zapewniania jakości powinny być powiązane.
- Każdy system powinien uwzględniać specyfikę nadawanych kwalifikacji.
- Systemy powinny być doskonałe i poddawane okresowym przeglądom.
- Informacje na ich temat oraz wyników okresowych przeglądów powinny być publicznie dostępne.
- Częścią systemu są informacje o nieprawidłowościach, w tym zgłaszanie reklamacji, zastrzeżeń i odwołań oraz system ich rozpatrywania.
- Każdy podmiot nadający kwalifikacje powinien mieć wewnętrzny system zapewniania jakości.
- W każdym podmiocie nadającym kwalifikacje wewnętrzny system zapewniania jakości powinien stanowić integralną część systemu zarządzania.
- W wewnętrznym systemie zapewniania jakości powinna zostać odpowiednio uwzględniona rola osób nauczających oraz osób przeprowadzających walidację.
- W wewnętrznym systemie zapewniania jakości powinna zostać odpowiednio uwzględniona rola osób uczących się.
- W wewnętrznym systemie zapewniania jakości powinna zostać odpowiednio uwzględniona rola przedstawicieli właściwych środowisk zewnętrznych.

Obecnie Instytut Badań Edukacyjnych prowadzi badania związane z jakością kwalifikacji. Prace te przebiegają w ramach dyskusji i prac eksperckich, a także debaty z interesariuszami. W trakcie tych działań wyodrębniono trzy główne grupy czynników jakości kwalifikacji. Są to: jakość kwalifikacji „jako takiej”, jakość procesu walidowania oraz jakość procesów nauczania i uczenia się.

Czynniki determinujące jakość kwalifikacji

Uwagi:

1. „Dobrze pomyślana” oznacza, że kwalifikacja jest adekwatna do potrzeb, w szczególności osób uczących się i rynku pracy, oraz dostosowana do obiektywnych uwarunkowań – musi być osiągalna w dającym się przewidzieć czasie.
2. Opis kwalifikacji musi zawierać między innymi wyczerpującą informację o efektach uczenia się wymaganych dla danej kwalifikacji.
3. Adekwatność procesu walidacji polega na właściwym dobraniu metod zapewniających dostateczne sprawdzenie, czy efekty uczenia się zostały osiągnięte.
4. Zapewnianie jakości kształcenia (nauczania i uczenia się) stanowi integralny składnik zarządzania edukacją, ale z punktu widzenia prac nad Polską Ramą Kwalifikacji nie jest zagadnieniem pierwszoplanowym, ponieważ w perspektywie kwalifikacji w centrum uwagi są efekty uczenia się, a nie proces kształcenia. W sposób oczywisty jakość procesu kształcenia ma duży wpływ na jakość kwalifikacji, przy czym wpływ ten ma charakter pośredni. Zapewnianie jakości kształcenia nie jest przedmiotem prac nad koncepcją jakości kwalifikacji.

Źródło: opracowanie IBE.

Walidacja efektów uczenia się

Jednym z ważnych obszarów przygotowywanej modernizacji systemu kwalifikacji w Polsce jest opracowanie zasad, standardów oraz pakietu metod walidacji (potwierdzenia osiągniętych efektów uczenia się) z uwzględnieniem transparentności tych procesów. Szczególnym wyzwaniem są prace nad walidacją efektów uczenia się uzyskanych poza edukacją formalną.

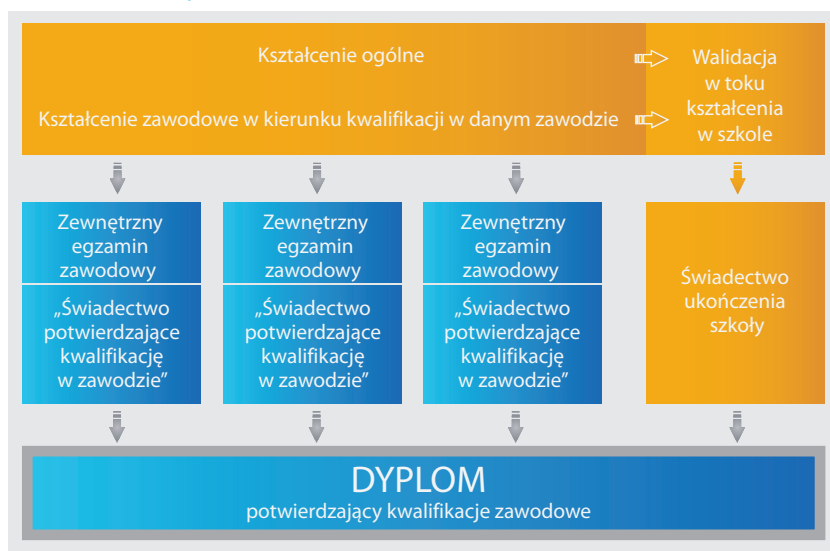
Dzisiaj osoby, które ukończyły 18 lat, mogą przystąpić do egzaminów eksternistycznych, przeprowadzanych przez okręgowe komisje egzaminacyjne. Po ich zdaniu można uzyskać świadectwa ukończenia każdego typu szkoły ogólnokształcącej (szkoły podstawowej, gimnazjum, liceum ogólnokształcące) oraz kwalifikacje zawodowe zdobywane w szkołach. W trybie egzaminów eksternistycznych możliwe jest także uzyskanie świadectwa potwierdzającego kwalifikację w zawodzie.

W szkolnictwie wyższym procedury dotyczące walidacji efektów uczenia się uzyskiwanych poza tym systemem mogą być określane przez poszczególne szkoły wyższe. Ważnym kierunkiem rozwoju krajowego systemu kwalifikacji jest zwiększanie możliwości walidowania przez szkoły wyższe efektów uczenia się uzyskiwanych poza uczelnią. Prowadzone są prace nad takimi rozwiązaniami, którym sprzyjać będą również rozwiązania w planowanej nowelizacji ustawy o szkolnictwie wyższym.

Przykładem możliwości walidowania poza systemami oświaty i szkolnictwa wyższego jest rozwiązanie wprowadzone w ustawie o promocji zatrudnienia, które umożliwia uczestnikom przygotowania zawodowego dorosłych zdawanie „egzaminów sprawdzających”.

Wydawanie świadectw, dyplomów, certyfikatów w edukacji pozaformalnej opiera się na różnych podstawach prawnych. Stosuje się różnorodne rozwiązania i procedury dotyczące określania warunków dopuszczenia do walidacji oraz sposobu jej przeprowadzania.

Uzyskiwanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie przez kształcenie w szkole zawodowej

Źródło: opracowanie IBE.

Akumulowanie i przenoszenie osiągnięć

Trwają prace eksperckie dotyczące opracowania koncepcji akumulowania i przenoszenia osiągnięć. Polski model akumulowania i przenoszenia osiągnięć ma być kompatybilny z rozwiązaniami europejskimi (ECTS – *European Credit Transfer and Accumulation System* – stosowany już dzisiaj na uczelniach wyższych oraz ECET – *European Credit System for Vocational Education and Training*), co pozwoli na transferowanie osiągnięć między polskim systemem kwalifikacji a systemami w poszczególnych krajach członkowskich UE. W polskim szkolnictwie wyższym funkcjonuje już system opierający się na punktach ECTS. Natomiast w szkolnictwie zawodowym podstawowe rozwiązania dotyczące akumulowania i przenoszenia osiągnięć, głównie pod kątem możliwości uznawania efektów uczenia się nabytych w ramach krótkich form pozaszkolnych (kursów umiejętności zawodowych) oraz dopuszczania do egzaminu eksternistycznego zawodowego (walidacji), zostały uwzględnione w reformie wdrażanej od 2012 r.

Dzięki czytelnym i spójnym zasadom akumulowania i przenoszenia osiągnięć, stosowanym także w odniesieniu do edukacji formalnej, zostanie zwiększona przejrzystość kwalifikacji ujętych w zintegrowanym rejestrze kwalifikacji.

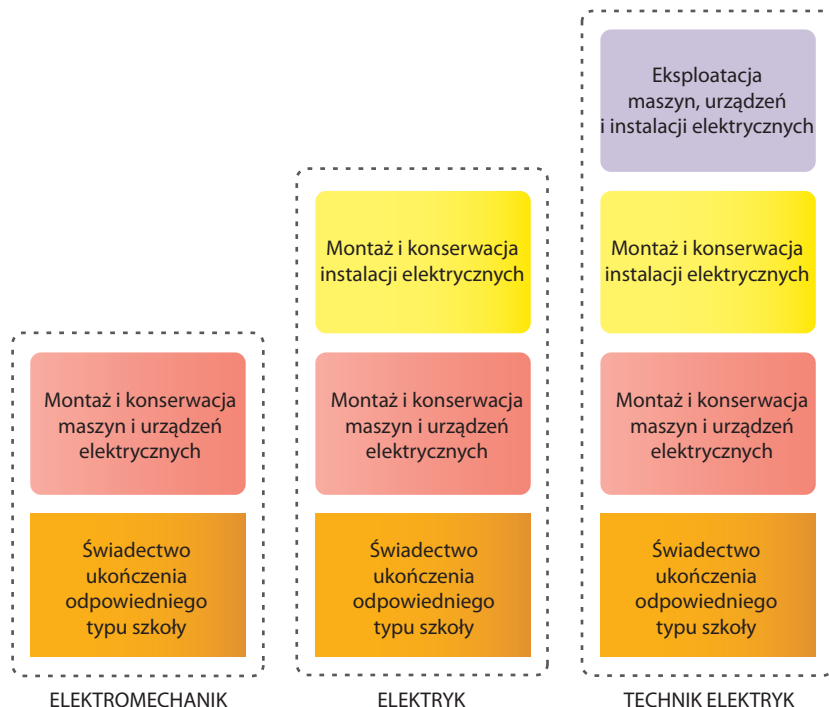
Małgorzata Marcińska, podsekretarz stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej.

Portal krajowego systemu kwalifikacji

Portal będzie rodzajem repozytorium, przechowującym w formie elektronicznej wszystkie dane dotyczące kwalifikacji nadawanych w Polsce. Na portalu znajdą się informacje:

- podstawowe o kwalifikacji – oficjalna nazwa kwalifikacji, poziom w PRK, który jest przypisany do kwalifikacji, oraz efekty uczenia się (wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne), które trzeba osiągnąć, aby otrzymać kwalifikację (wymagane kompetencje),
- uzupełniające o kwalifikacji – wykształcenie (lub kwalifikacje) stanowiące podbudowę dla danej kwalifikacji, dodatkowe warunki, możliwości zdobywania kolejnych kwalifikacji, uprawnienia związane z kwalifikacją, okres ważności kwalifikacji, rodzaj dokumentu poświadczającego kwalifikację,
- związane z wykorzystywaniem kwalifikacji – rodzaje działalności (w tym zawodowej), w których posiadanie danej kwalifikacji jest wymagane, pożądane predyspozycje, przeciwwskazania zdrowotne, szczególne warunki wykonywania typowych zadań zawodowych dla kwalifikacji itp.,
- o sposobach uzyskiwania kwalifikacji, w tym o instytucjach nadających kwalifikację oraz stosowanych metodach potwierdzania efektów uczenia się (np. egzamin teoretyczny, praktyczny czy metoda portfolio).

Przykład zdobywania zawodów przez dodanie kwalifikacji

Zaangażowanie partnerów społecznych

W Polsce w trakcie prac nad PRK wykorzystane zostały zarówno analizy i badania, jak i konsultacje z wieloma instytucjami związanymi z edukacją i szkoleniami, nauką czy rynkiem pracy. Dzięki temu wypracowywane rozwiązania mogą być dostosowane do potrzeb interesariuszy. Tak szerokie uwzględnienie zarówno badań, jak i konsultacji spotkało się z dużym zainteresowaniem wielu krajów w Europie, które rzadziej korzystały z takich rozwiązań. W debatę społeczną, prowadzoną w ramach przygotowania propozycji rozwiązań dla systemu kwalifikacji, zaangażowanych jest ponad 200 osób reprezentujących około stu różnych instytucji i organizacji. Są to przedstawiciele ministerstw, urzędów pracy, organizacji pracodawców (w tym branżowych) oraz związków zawodowych, instytucji publicznych realizujących zadania edukacyjne, komercyjnych firm szkoleniowych, różnych instytucji związanych z systemem edukacji i nauczaniem, stowarzyszeń i organizacji pozarządowych, instytucji naukowo-badawczych oraz doradczych.

Debatę prowadzono w kilku etapach. Pierwszy etap trwał cztery miesiące od lutego 2011 r., drugi – rozpoczął się w listopadzie 2011 r.

Ponadto IBE współpracuje z przedstawicielami różnych branż przy określeniu zasad przypisywania poziomów PRK do kwalifikacji, a także przy wstępnym przypisywaniu tych poziomów.

W marcu 2012 r. prace rozpoczęły osoby zaangażowane w projektowanie i nadawanie kwalifikacji funkcjonujących w czterech branżach: pomocy społecznej, usług finansowych, branży elektryczno-elektronicznej i budowlanej. Każdy z zespołów wybrał przynajmniej osiem kwalifikacji ze swojej branży, wstępnie określił ich poziom w PRK oraz przygotował propozycję sposobu przypisywania poziomu PRK do kwalifikacji. W wyniku tych prac powstał wspólny materiał pt. „Zasady przypisywania kwalifikacji do poziomów Polskiej Ramy Kwalifikacji – wnioski z pracy zespołów branżowych”. Praktyczna weryfikacja ich propozycji zaczęła się późną jesienią 2012 r. W efekcie został wstępnie określony poziom dla 413 kwalifikacji.

W ramach debaty społecznej IBE zorganizował również ekspercką grupę konsultacyjną do spraw zapewniania jakości kwalifikacji. Tworzy ją 12 ekspertów reprezentujących szkolnictwo zawodowe i wyższe, instytucje szkoleniowe, organizacje branżowe oraz publiczne służby zatrudnienia. Mają oni opracować zasady zapewniania jakości kwalifikacji. Przygotowano już dokument opisujący zagrożenia dla jakości kwalifikacji, propozycje działań zaradczych oraz zbiór zasad zapewniania ich jakości. Obecnie prowadzone są konsultacje, których celem będzie zweryfikowanie przygotowanych propozycji.

10 kryteriów referencji

Kryterium 1. Odpowiednie władze powinny jasno określić i opublikować zadania i kompetencje prawne wszystkich stosownych krajowych organów zaangażowanych w proces odnoszenia kwalifikacji, w tym Krajowego Punktu Koordynacyjnego¹.

Prezes Rady Ministrów powołał w 2010 r. Międzyresortowy Zespół do spraw uczenia się przez całe życie, w tym Krajowych Ram Kwalifikacji, który koordynuje działania związane z realizowaniem w Polsce celów polityki na rzecz uczenia się przez całe życie. Zespołowi przewodniczy Minister Edukacji Narodowej. W skład Zespołu wchodzi także: Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Minister Gospodarki, Minister Pracy i Polityki Społecznej, Minister Rozwoju Regionalnego, Minister Spraw Zagranicznych oraz Szef Kancelarii Prezesa Rady Ministrów.

Do głównych zadań Zespołu należy:

- opracowanie dokumentu strategicznego z rozwiązaniami na rzecz uczenia się przez całe życie w Polsce,
- monitorowanie wdrożenia polityki na rzecz uczenia się przez całe życie, w tym działań związanych z tworzeniem PRK,
- inicjowanie współpracy organów administracji rządowej z partnerami społecznymi,
- inicjowanie i monitorowanie uczestnictwa Polski w pracach prowadzonych w UE w zakresie uczenia się przez całe życie, w tym ERK.

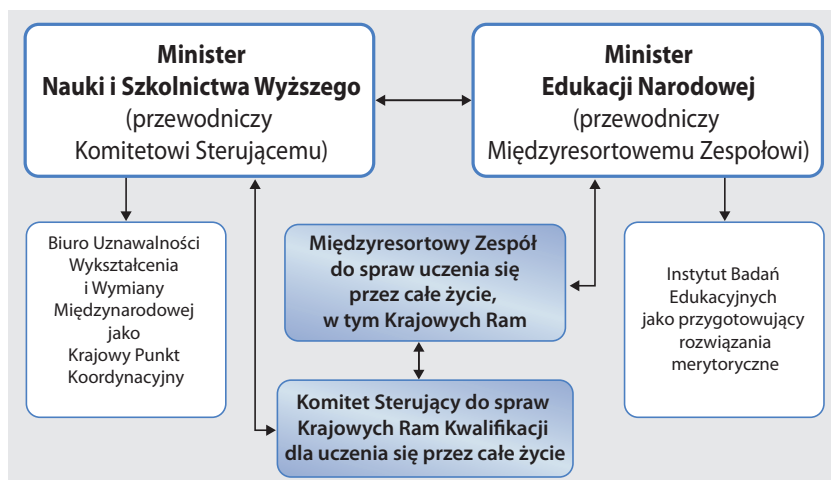
Do monitorowania procesu tworzenia i wdrażania PRK powołano podzespół – Komitet Sterujący do spraw Krajowych Ram Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie. Przewodniczy mu Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a tworzą go przedstawiciele jedenastu resortów. Komitet może również zapraszać doradców: ekspertów i przedstawicieli samorządu terytorialnego, organizacji pracodawców, związków zawodowych, instytucji systemu oświaty, szkolnictwa wyższego, instytucji organizujących szkolenia dla rynku pracy i społeczeństwa obywatelskiego oraz instytucji nadających kwalifikacje.

Od 2010 r. Biuro Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej (BUWiWM) pełni funkcję Krajowego Punktu Koordynacyjnego (KPK). Do zadań KPK należy „zapewnianie dostępu do informacji i poradnictwa w zakresie związków pomiędzy krajowym systemem kwalifikacji a Europejską Ramą Kwalifikacji oraz wspieranie uczestnictwa zainteresowanych stron w działaniach mających na celu porównywanie i wykorzystanie kwalifikacji na poziomie europejskim”. Przedstawiciele BUWiWM reprezentują Polskę na spotkaniach międzynarodowych przedstawicieli krajowych punktów koordynacyjnych.

Równolegle Minister Edukacji Narodowej w 2010 r. zlecił Instytutowi Badań Edukacyjnych w Warszawie (IBE) przygotowanie kompleksowych propozycji merytorycznych dotyczących wprowadzenia Polskiej Ramy Kwalifikacji oraz projektu raportu referencyjnego. Eksperti IBE biorą też udział w pracach Grupy Doradczej ds. Europejskich Ram Kwalifikacji.

¹ Tłumaczenie oficjalne – zob. E. Chmielecka (red.) (2010). *Autonomia programowa uczelni. Ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego*. Warszawa: MNiSW. Przypis dotyczy wszystkich kryteriów.

Podmioty zaangażowane w przygotowanie wdrożenia opartego na Polskiej Ramie Kwalifikacji zintegrowanego systemu kwalifikacji

Źródło: opracowanie IBE.

Kryterium 2. Należy wykazać, że istnieje wyraźne, oczywiste powiązanie pomiędzy poziomami kwalifikacji określonymi w krajowych ramach lub systemie kwalifikacji a Europejską Ramą Kwalifikacji.

W PRK wyróżnia się osiem poziomów, odpowiadających poziomom ERK. Potwierdzenie odpowiedniości poziomów w PRK i ERK przyniosły wyniki przeprowadzonych analiz:

- porównanie podstawowych pojęć, języka opisu i założeń w PRK i ERK,
- porównanie charakterystyk poziomów obu ram.

Zapisy w PRK w kolumnach – wiedza, umiejętności, kompetencje społeczne – należy odnosić do określonej dziedziny uczenia się lub działalności zawodowej. Dla kategorii „wiedza” użyto zwrotu „zna i rozumie”, dla kategorii „umiejętności” – wyrazu „potrafi”. Dla „kompetencji społecznych” przyjęto sformułowanie „jest gotów do”, które łączy w sobie dwa istotne aspekty: aksjologiczny i psychologiczny.

Tabela 1. Porównanie brzmienia podstawowych pojęć (kategorii efektów uczenia się) w PRK i ERK

Definicje wiedzy, umiejętności i kompetencji w ERK pochodzą z oficjalnego tłumaczenia Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie.

Wiedza		Umiejętności		Kompetencje społeczne		Kompetencje		
PRK	ERK	PRK	ERK	PRK	ERK	PRK	ERK	
Zbiór opisów faktów, zasad, teorii i praktyk, przyswojonych w procesie uczenia się, odnoszących się do dziedziny uczenia się lub działalności zawodowej.	Oznacza efekt przyswojenia informacji poprzez uczenie się. Wiedza jest zbiorem faktów, zasad, teorii i praktyk powiązanych z dziedziną pracy lub nauki. W kontekście ERK wiedzę opisuje się jako teoretyczną lub faktograficzną.	Zdolność wykonywania zadań i rozwiązywania problemów właściwych dla dziedziny uczenia się lub działalności zawodowej.	Zdolność do stosowania wiedzy i korzystania z know-how w celu wykonywania zadań i rozwiązywania problemów. W kontekście ERK umiejętności określa się jako kognitywne (obejmujące myślenie logiczne, intuicyjne i kreatywne) oraz praktyczne (obejmujące sprawność i korzystanie z metod, materiałów, narzędzi i instrumentów).	Zdolność do kształtowania własnego rozwoju oraz autonomizacji i odpowiedzialnego uczestniczenia w życiu zawodowym i społecznym, z uwzględnieniem etycznego kontekstu własnego postępowania.	Udowodniona zdolność stosowania wiedzy, umiejętności i zdolności osobistych, społecznych lub metodologicznych, wykazywana w pracy lub nauce oraz w karierze zawodowej i osobistej; w ERK kompetencje określone są w kategoriach odpowiedzialności i autonomii.			
Definicja przyjęta w PRK dokładnie oddaje sens definicji podanej w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 kwietnia 2008 r. Zgodnie z polskim rozumieniem pojęć „fakty”, „teorie”, „zasady postępowania” teoretyczny lub faktograficzny charakter wiedzy jest zawarty (implicit) w tych sformułowaniach.	Definicja przyjęta w PRK odwołuje się do definicji podanej w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 kwietnia 2008 r. Na gruncie języka polskiego rozróżnienie na umiejętności „kognitywne” i „praktyczne” nie występuje i dlatego w definicji PRK ten fragment został pominięty – traktuje się go jako oczywisty.					W PRK przyjęto termin „kompetencje społeczne”, który w języku polskim najlepiej oddaje sens tej kategorii efektów. Definicja przyjęta w PRK jest spójna z definicją podaną w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 kwietnia 2008 r. Dokładnie oddaje sens zapisów znajdujących się w ERK. Język polski nie dysponuje odpowiednikiem wyrażenia „proven ability to use”. Tłumaczenie tego wyrażenia jako „udowodnione” wprowadza w błąd. W przyjętej definicji pominięto to słowo, ponieważ w kontekście systemu kwalifikacji mowa jest o potwierdzonych efektach uczenia się.		

Tabela 2. Polska Rama Kwalifikacji – uniwersalne charakterystyki poziomów

Charakterystyki poziomów PRK przedstawiają przyrost efektów uczenia się, od poziomu najniższego do najwyższego.

	Poziom 1	Poziom 2	Poziom 3	Poziom 4	Poziom 5	Poziom 6	Poziom 7	Poziom 8
WIEDZA	elementarne fakty i pojęcia oraz zależności między wybranymi zjawiskami przyrodniczymi, społecznymi i w sferze wytworów ludzkiej myśli	poszerzony zbiór elementarnych faktów, prostych pojęć oraz zależności między wybranymi zjawiskami przyrodniczymi, społecznymi i w sferze wytworów ludzkiej myśli	podstawowe fakty i pojęcia oraz zależności między wybranymi zjawiskami przyrodniczymi, społecznymi i w sferze wytworów ludzkiej myśli; a ponadto w określonych dziedzinach w szerszym zakresie wybrane fakty, pojęcia i zależności;	poszerzony zbiór podstawowych faktów, umiarkowanie złożonych pojęć i teorii oraz zależności między wybranymi zjawiskami przyrodniczymi, społecznymi i w sferze wytworów ludzkiej myśli; a ponadto w określonych dziedzinach w szerszym zakresie fakty, umiarkowanie złożone pojęcia, teorie i zależności między nimi;	w szerokim zakresie – fakty, teorie, metody i zależności między nimi; różnorodne uwarunkowania prowadzonej działalności	w zaawansowanym stopniu – fakty, teorie, metody oraz złożone zależności między nimi; różnorodne, złożone uwarunkowania prowadzonej działalności	w pogłębiony sposób wybrane fakty, teorie, metody oraz złożone zależności między nimi, także w powiązaniu z innymi dziedzinami; różnorodne, złożone uwarunkowania i aksjologiczny kontekst prowadzonej działalności	światowy dorobek naukowy i twórczy oraz wynikające z niego implikacje dla praktyki
Zna i rozumie:								

Tabela 2. Polska Rama Kwalifikacji – uniwersalne charakterystyki poziomów – ciąg dalszy

KOMPETENCJE SPOŁECZNE	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	
Jest gotów do:	respektowania zobowiązań wynikających z przynależności do różnych wspólnot; działania i współdziałania pod kierunkiem w zorganizowanych warunkach; pośrednim nadzorem w zorganizowanych warunkach; oceniania swoich działań i przyjmowania odpowiedzialności za skutki	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja
	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja	przebieganie i realizacja

Kryterium 3. Krajowe Ramy lub system kwalifikacji, jak również składające się na nie kwalifikacje, są określone zgodnie z zasadą efektów uczenia się, a także są powiązane z mechanizmami walidacji efektów uczenia się osiągniętych w czasie uczenia się pozaformalnego i nieformalnego i jeśli jest taka możliwość, z systemem punktowym przenoszenia osiągnięć.

Wszystkie kwalifikacje nadawane w Polsce w systemie oświaty oraz w szkolnictwie wyższym są opisywane w dokumentach z uwzględnieniem efektów uczenia się. W rozwiązaniach przygotowywanych w ramach modernizacji krajowego systemu kwalifikacji zasada ta została rozciągnięta na wszystkie kwalifikacje, które będą się znajdować w zintegrowanym rejestrze kwalifikacji.

Kryterium 4. Należy zadbać o to, aby procedury przypisywania kwalifikacji do krajowych ram kwalifikacji lub określania ich miejsca w krajowym systemie kwalifikacji były przejrzyste.

W przyszłym systemie ustalenie poziomu PRK dla kwalifikacji może odbyć się dwoma sposobami. W wypadku kwalifikacji, które są ustanawiane przez ministrów (nadawane na podstawie przepisów powszechnie obowiązującego prawa) lub instytucje im podległe, odnoszenie kwalifikacji do PRK będzie dokonywane w toku pracy nad ich tworzeniem, a formalne ustalenie ich poziomu PRK będzie następować z chwilą ustanowienia danej kwalifikacji.

W przypadku pozostałych kwalifikacji zostaną ustalone standardy ich opisywania z przedstawieniem efektów uczenia się, sposobów walidowania oraz zapewniania jakości kwalifikacji. Procedury wprowadzania kwalifikacji do rejestru obejmą szczegółowe badanie zgodności efektów uczenia się z charakterystykami poziomów PRK. Przewidziany jest system zapewniania jakości realizowania procedur związanych z wprowadzaniem kwalifikacji do rejestru na wniosek zainteresowanego podmiotu. Zapewni to wiarygodność przypisania poziomu PRK do kwalifikacji.

Kryterium 5. Krajowy system zapewniania jakości/krajowe systemy zapewniania jakości kształcenia i szkoleń odwołują się do krajowych ram lub systemu kwalifikacji i są spójne z odpowiednimi wskazówkami i zasadami.

Procedury zapewniania jakości dotyczą wszystkich kwalifikacji uzyskiwanych w ramach systemu oświaty oraz w szkolnictwie wyższym, a także niektórych kwalifikacji uzyskiwanych poza nimi, przykładowo w rzemiośle. W oświacie i w szkolnictwie wyższym stosowane są rozwiązania zgodne z europejskimi wytycznymi dotyczącymi zapewniania jakości kształcenia i szkolenia zawodowego – *European Quality Assurance Reference Framework for VET (EQARF)*, walidacji – *European Guidelines for validating non-formal and informal learning (CEDEFOP 2009)*, kształcenia w szkolnictwie wyższym – *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the Higher Education (ESG)*. W oświacie funkcjonuje system nadzoru pedagogicznego, ważną rolę odgrywa także system egzaminów zewnętrznych. W szkolnictwie wyższym ocenianie uczelni należy do kompetencji niezależnej instytucji – Polskiej Komisji Akredytacyjnej, która przekazuje wyniki oceny Ministrowi Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Jednym z ważnych celów modernizacji systemu kwalifikacji jest rozszerzenie rozwiązań systemowych dotyczących jakości kwalifikacji na wszystkie kwalifikacje ujęte w krajowym rejestrze.

Kryterium 6. W procesie odnoszenia należy uwzględnić potwierdzenie (aprobata) wyrażone przez odpowiednie ciała odpowiedzialne za zapewnianie jakości.

Po przyjęciu projektu raportu przez Międzyresortowy Zespół do spraw uczenia się przez całe życie, w tym Krajowych Ram Kwalifikacji, raport referencyjny został przekazany instytucjom odpowiedzialnym za zapewnianie jakości w polskim systemie kwalifikacji:

- Departamentowi Jakości Edukacji w Ministerstwie Edukacji Narodowej,
- Centralnej Komisji Egzaminacyjnej,
- Polskiej Komisji Akredytacyjnej.

Instrukcje po zapoznaniu się z tekstem raportu przekazały swoje uwagi oraz sugestie. Uwagi te zostały uwzględnione w tekście raportu przedstawionym Komitetowi ds. Europejskich. Przyjęta wersja raportu zawiera pozytywną ocenę zaprezentowanych rozwiązań.

Kryterium 7. W procesie odnoszenia winni brać udział eksperci zagraniczni.

Zaproszeni do współpracy eksperci ze Szkocji, Niemiec, Austrii i Węgier mają cenne dla Polski doświadczenia. W pracach uczestniczyli:

- Aileen Ponton, dyrektor generalny *Scottish Credit and Qualifications Framework Partnership* – organizacji odpowiedzialnej za wdrożenie Szkockiej Ramy Kwalifikacji i rejestru kwalifikacji,
- Michael Schopf, członek komitetu sterującego do spraw Niemieckiej Ramy Kwalifikacji,
- Eduard Staudecker, pracownik Ministerstwa Edukacji, Kultury i Sztuki w Austrii oraz dyrektor generalny i przewodniczący projektu mającego na celu opracowanie Austriackiej Ramy Kwalifikacji,
- Erzsébet Szlamka, członek zespołu tworzącego Węgierską Ramę Kwalifikacji, mająca rozległe doświadczenie w dziedzinie kształcenia zawodowego i edukacji dorosłych, zdobyte w Krajowym Instytucie Edukacji Zawodowej i Dorosłych.

Kryterium 8. Odniesienie krajowych ram lub systemów kwalifikacji do Europejskich Ram Kwalifikacji powinno zostać poświadczane przez odpowiednie organy krajowe. Organ krajowy, w tym Krajowy Punkt Koordynacyjny, winny opublikować jeden wspólny raport wyznaczający proces odnoszenia oraz określający argumenty przemawiające za przyjęciem wskazanych rozwiązań. W raporcie należy odnieść się oddzielnie do każdego z kryteriów.

Projekt raportu referencyjnego został przedstawiony do konsultacji Komitetowi Sterującemu do spraw Krajowych Ram Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie. Tekst raportu po uwzględnieniu uwag zgłoszonych w toku konsultacji został przyjęty przez Międzyresortowy Zespół do spraw uczenia się przez całe życie, w tym Krajowych Ram Kwalifikacji na posiedzeniu 15 kwietnia 2013 r.

Po konsultacjach międzyresortowych niniejszy raport referencyjny został ostatecznie zatwierdzony w imieniu Rady Ministrów (Rządu Rzeczypospolitej Polskiej) przez Komitet do Spraw Europejskich 15 maja 2013 r.

Raport zostanie opublikowany na oficjalnych stronach internetowych rządu.

Kryterium 9. Na oficjalnej platformie Europejskiej Ramy Kwalifikacji zostanie umieszczona informacja dotycząca państw, które potwierdziły fakt zakończenia procesu odnoszenia oraz powiązania do krajowych raportów referencyjnych.

Po zakończeniu procesu referencji raport referencyjny został przekazany Komisji Europejskiej w celu umieszczenia go na oficjalnej platformie Europejskiej Ramy Kwalifikacji.

Kryterium 10. Po zakończeniu procesu odnoszenia, zgodnie z harmonogramem wyznaczonym w Zaleceniu, wszystkie nowe dyplomy, świadectwa oraz dokumenty Europass wydawane przez odpowiednie władze winny zawierać jasne, wyraźne odwołanie, poprzez krajowe ramy kwalifikacji, do odpowiedniego poziomu Europejskich Ram Kwalifikacji.

Zakłada się, że kwalifikacje nadawane w systemie oświaty oraz w szkolnictwie wyższym będą miały odnotowywany poziom PRK od roku szkolnego 2013/2014 jeszcze przed wdrożeniem zintegrowanego rejestru kwalifikacji na podstawie rozporządzeń wydanych przez właściwych ministrów.

Termin, od którego włączone do rejestru dyplomy, świadectwa oraz dokumenty Europass odnoszące się do kwalifikacji będą zawierały informację o poziomie PRK, zostanie ustalony po zatwierdzeniu przez odpowiednie władze publiczne scenariusza wdrażania zintegrowanego systemu kwalifikacji. Scenariusz wdrożenia jest przedmiotem dyskusji i uzgodnień w gronie przedstawicieli resortów reprezentowanych w Komitecie Sterującym do spraw Krajowych Ram Kwalifikacji.

Prof. Zbigniew Marciniak, wiceminister edukacji (w latach 2007–2009) i wiceminister nauki i szkolnictwa wyższego (w latach 2010–2012).

Scenariusz rozwoju systemu kwalifikacji w Polsce

W Polsce modernizacja systemu kwalifikacji dokonuje się równocześnie „odgórnie” i „oddolnie”. Z jednej strony system edukacji jest zmieniany przez władze publiczne, z drugiej – przez organizacje i instytucje branżowe.

W 1999 r. w oświacie wprowadzono podstawy programowe, które w nowy sposób unormowały program nauczania i zdefiniowały ogólne cele oraz ramowe treści kształcenia ogólnego. Dzięki temu szkoły uzyskały możliwość samodzielnego tworzenia programów nauczania. W 2007 r. opracowano nową podstawę programową kształcenia ogólnego. Jest wdrażana od roku szkolnego 2009/2010.

Od roku szkolnego 2012/2013 obowiązuje nowa podstawa programowa kształcenia w zawodach.

Podstawy programowe kształcenia ogólnego oraz podstawa programowa kształcenia w zawodach określają wymagania egzaminacyjne. Na ich podstawie przeprowadza się egzaminy zewnętrzne; stanowią one także ważny punkt odniesienia w ocenianiu wewnątrzszkolnym.

W szkolnictwie wyższym elementy nowoczesnego systemu kwalifikacji zostały wprowadzone zgodnie z postulatami procesu bolońskiego, w którym Polska uczestniczy od 1999 r. Wprowadzono: trójstopniowy system studiów, system ECTS, obowiązek wydawania Suplementu do Dyplomu oraz powszechnie obowiązujący system akredytacji. Prace nad ramami Krajowymi Ramami Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego w Polsce rozpoczęły się w 2006 r. Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) powołał Grupę Roboczą do spraw Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego. Po zaakceptowaniu opracowanych przez grupę założeń i ogólnej koncepcji Ram, przygotowano ramy kwalifikacji dla ośmiu obszarów kształcenia.

W 2009 r. rozpoczęto szerokie konsultacje skierowane głównie do społeczności akademickiej. Ich celem było przygotowanie uczelni do nadchodzącej zmiany w projektowaniu i prowadzeniu programów kształcenia. Głównym motywem seminariów i konferencji organizowanych w latach 2009–2011 była problematyka Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego. 1 października 2011 r. weszła w życie nowelizacja ustawy z dnia 18 marca 2011 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym, stanowiąca podstawę wdrożenia nowych rozwiązań.

Podobne działania sygnalizowane są przez inne resorty. Przykładowo w 2012 r. w Ministerstwie Obrony Narodowej rozpoczęto proces zmierzający do wytypowania specjalności wojskowych, które znajdują swoje odpowiedniki na cywilnym rynku pracy; w kolejnym etapie zaplanowano wdrożenie certyfikacji świadectw wojskowych na cywilnym rynku pracy. Ponadto w ramach powołanego resortowego zespołu do spraw systemu kwalifikacji Sił Zbrojnych RP zostanie przeprowadzona diagnoza istniejącego stanu systemu, ukierunkowana zarówno na opis kwalifikacji, jak i na sposób ich uzyskiwania i dokumentowania.

Na potrzebę zmian systemu kwalifikacji w Polsce oraz na znaczenie budowania kapitału ludzkiego zwracają również uwagę rządowe dokumenty programowe i strategiczne kolejnych rządów. Przyjęty przez Radę Ministrów Krajowy Program Reform (KPR) na lata 2005–2008 wśród zadań do realizacji wymienia wdrażanie Krajowych Ram Kwalifikacji spójnych z założeniami Europejskich Ram Kwalifikacji. Zapisy dotyczące budowania ram kwalifikacji znajdowały się również w kolejnych Krajowych Programach Reform na lata 2008–2011 oraz na lata 2011–2014, a także w średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju 2020 (2012), Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego (2013) i w Perspektywie uczenia się przez całe życie (2013).

Prace nad Polską Ramą Kwalifikacji zaczęły się w 2008 r. Minister Edukacji Narodowej powołał grupę roboczą, która przygotowała ekspercki projekt PRK. Prace nad modernizacją krajowego systemu kwalifikacji prowadzi Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie w ramach projektu systemowego realizowanego pod nadzorem Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Jak już wspomniano, prace te są prowadzone pod egidą Międzyresortowego Zespołu do spraw uczenia się przez całe życie, w tym Krajowych Ram Kwalifikacji, a w jego ramach Komitetu Sterującego do spraw Krajowych Ram Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie.

Harmonogram działań dotyczących modernizacji systemu kwalifikacji w Polsce:

- Przygotowanie na podstawie modelu eksperckiego projektu Polskiej Ramy Kwalifikacji (PRK), skonsultowanego z interesariuszami. Prace ukończono w październiku 2012 r.
- Przygotowanie założeń merytorycznych, instytucjonalnych i organizacyjnych zintegrowanego rejestru kwalifikacji. W listopadzie 2012 r. opracowano podstawy ZRK, równocześnie powstały także wstępne prowadzenia rejestru. Trwają również prace nad koncepcją informatyzacji krajowego systemu kwalifikacji, w tym ideą portalu internetowego KSK. Materiały te zostaną przedstawione w 2013 r. i będą podstawą dalszych działań, w wyniku których krajowy rejestr kwalifikacji będzie mógł zostać uruchomiony.
- Przygotowanie koncepcji zasad zapewniania jakości, w tym metodologii walidowania efektów uczenia się (procedur potwierdzania kompetencji). W październiku 2012 r. ukończono pracę nad materiałem pt. „Skonsultowana ekspercka koncepcja zasad zapewniania jakości, w tym metodologii walidowania efektów uczenia się”. Materiał ten stanowi punkt wyjścia koncepcji, która ma powstać do końca 2013 r. W ramach przygotowywania koncepcji zasad zapewniania jakości obecnie prowadzi się badania oraz pozyskuje ekspertyzy dotyczące tej problematyki.
- Przygotowanie koncepcji zasad i procedur przypisywania poziomu PRK do kwalifikacji. We wrześniu 2012 r. ukończono pracę nad wstępną propozycją tej koncepcji. Powstał materiał pt. „Zasady przypisywania kwalifikacji do poziomów Polskiej Ramy Kwalifikacji – wnioski z pracy zespołów branżowych”³. Materiał ten stanowi podstawę dalszych prac zespołów branżowych, które w 2013 r. dokonały wstępnego przypisania poziomów PRK do ponad 400 kwalifikacji. Z tym zadaniem ściśle związane są działania zmierzające do przygotowania w 2013 r. projektów co najmniej trzech sektorowych ram kwalifikacji.
- Przygotowanie koncepcji zintegrowanego systemu akumulowania i przenoszenia osiągnięć obejmującego kształcenie ogólne, kształcenie i szkolenie zawodowe oraz szkolnictwo wyższe. Pierwszy materiał zawierający zarys koncepcji jest przedmiotem dyskusji z przedstawicielami interesariuszy od stycznia 2013 r. Ukończenie prac nad koncepcją zaplanowano na koniec 2013 r.
- Przygotowanie rozszerzonej wersji słownika pt. „Słownik podstawowych terminów dotyczących krajowego systemu kwalifikacji”. Został on opracowany we współpracy z ekspertami Rady Języka Polskiego. Zakończenie prac oraz publikację słownika zaplanowano na koniec 2013 r.
- Inwentaryzacja kwalifikacji nadawanych na podstawie ustaw w celu zbudowania mapy kwalifikacji w Polsce. Raport o kwalifikacjach w Polsce zostanie ukończony w 2013 r.

³ Materiał powstał zanim ustalono, że poziom PRK przypisuje się do kwalifikacji (a nie odwrotnie).

- Dalsze systematyczne upowszechnianie informacji na temat zintegrowanego systemu kwalifikacji za pośrednictwem mediów, przez stronę internetową (www.kwalifikacje.org.pl), publikowanie materiałów informacyjnych oraz organizowanie konferencji.
- Przedstawienie projektu raportu referencyjnego do konsultacji Komitetowi Sterującemu do spraw Krajowych Ram Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie. Tekst raportu po uwzględnieniu uwag zgłoszonych w toku konsultacji został przyjęty przez Międzyresortowy Zespół do spraw uczenia się przez całe życie, w tym Krajowych Ram Kwalifikacji na posiedzeniu 15 kwietnia 2013 r. Następnie został przesłany do Komitetu ds. Europejskich (Rady Ministrów), który w imieniu rządu przyjął dokument 15 maja br. Po akceptacji przez KSE raport został przedstawiony na forum Grupy Doradczej Komisji Europejskiej ds. Europejskiej Ramy Kwalifikacji 29 maja. Grupa Doradcza zgłosiła drobne uwagi. Po ich naniesieniu raport został ponownie przyjęty przez Międzyresortowy Zespół do spraw uczenia się przez całe życie, w tym Krajowych Ram Kwalifikacji, a następnie ostatecznie zatwierdzony przez Komitet do Spraw Europejskich 2 września 2013 r. Raport przesłano do Komisji Europejskiej, aby został opublikowany w portalu ds. ERK.

Zgodnie z przyjętymi założeniami stopniowe wdrażanie nowych rozwiązań umożliwiających zintegrowanie krajowego systemu kwalifikacji będzie następowało w miarę uchwalania kolejnych regulacji prawnych. Momentem przełomowym w procesie modernizacji krajowego systemu kwalifikacji będzie uruchomienie zintegrowanego rejestru kwalifikacji.

Od lewej: prof. Daria Lipińska-Nałęcz (podsekretarz stanu w MNiSW), Małgorzata Marcińska (podsekretarz stanu w MPiPS) i Zbigniew Marciniak (ekspert IBE, były wiceminister edukacji oraz nauki i szkolnictwa wyższego).

Słownik podstawowych terminów dotyczących krajowego systemu kwalifikacji

Słownik zawiera 17 głównych haseł. Zostały one zaaprobowane – z pewnymi wyjątkami – przez ekspertów Rady Języka Polskiego. Zespół ekspertów Rady Języka Polskiego uważa, że przyjęty już w polskich dokumentach i materiałach termin „ramy kwalifikacji” jako tłumaczenie angielskiego terminu *qualifications framework* jest niewłaściwy językowo i merytorycznie i należałoby go zastąpić odpowiedniejszym sformułowaniem, np. „struktura poziomów kwalifikacji”. Ponadto eksperci Rady Języka Polskiego wyrazili pogląd, że terminy: „edukacja formalna”, „edukacja pozaformalna” i „uczenie się nieformalne” są również wynikiem błędnego tłumaczenia angielskich określeń: *formal*, *nonformal* i *informal*. Ostatecznie, do czasu znalezienia właściwego wyrażenia zgodzono się na hasło „edukacja zorganizowana typu I (edukacja formalna)”. Jednak w toku dalszych konsultacji z udziałem przedstawicieli Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego podjęto decyzję o używaniu terminów „edukacja formalna” i „edukacja pozaformalna”.

Lp.	Hasło	Definicja
1.	Akumulowanie osiągnięć	Gromadzenie potwierdzonych efektów uczenia się/kształcenia się stanowiących składniki wymagań dla danej kwalifikacji.
2.	Certyfikowanie	Proces, w którego wyniku uczący się otrzymuje od upoważnionej instytucji formalny dokument, stwierdzający, że osiągnął określoną kwalifikację. Certyfikacja następuje po walidacji.
3.	Edukacja formalna	Uczenie się poprzez udział w programach kształcenia i szkolenia, prowadzących do uzyskania kwalifikacji zarejestrowanej.
4.	Edukacja pozaformalna	Uczenie się zorganizowane instytucjonalnie, jednak poza programami kształcenia i szkolenia prowadzonymi do uzyskania kwalifikacji zarejestrowanej.
5.	Efekty uczenia się/kształcenia się	Zasób wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych – nabytych w procesie uczenia się.
6.	Europejska Rama Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (ERK)	Przyjęta w UE struktura poziomów kwalifikacji stanowiąca układ odniesienia krajowych ram kwalifikacji umożliwiający porównywanie kwalifikacji uzyskiwanych w różnych krajach.
7.	Kompetencje społeczne	Zdolność kształtowania własnego rozwoju oraz autonomicznego i odpowiedzialnego uczestniczenia w życiu zawodowym i społecznym, z uwzględnieniem etycznego kontekstu własnego postępowania.
8.	Krajowy system kwalifikacji (KSK)	Ogół rozwiązań służących ustanawianiu i nadawaniu kwalifikacji oraz zapewnianiu ich jakości.
9.	Kwalifikacja zarejestrowana	Opisany w zintegrowanym rejestrze kwalifikacji zestaw efektów uczenia się/kształcenia się, którego osiągnięcie zostało formalnie potwierdzone przez uprawnioną instytucję. Kwalifikacja opisana w rejestrze może być pełna lub częściowa.
10.	Polska Rama Kwalifikacji (PRK)	Opis hierarchii poziomów kwalifikacji wpisywanych do zintegrowanego rejestru kwalifikacji w Polsce.

Lp.	Hasło	Definicja
11.	Przenoszenie osiągnięć	Uznawanie – przez podmiot nadający kwalifikację – efektów uczenia się/kształcenia się, stanowiących składniki wymagań dla tej kwalifikacji, które zostały potwierdzone przez inne podmioty.
12.	Składnik opisu poziomu kwalifikacji (deskryptor)	Ogólne określenie wymagań dotyczących wiedzy, umiejętności lub kompetencji społecznych, które odpowiadają danemu poziomowi kwalifikacji.
13.	Uczenie się nieformalne	Nabywanie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych w toku różnorodnych aktywności poza zorganizowanymi formami kształcenia się.
14.	Umiejętności	Zdolność wykonywania zadań i rozwiązywania problemów właściwych dla dziedziny uczenia się lub działalności zawodowej.
15.	Uznawanie kwalifikacji	Formalne uznanie przez uprawnioną do tego instytucję ważności świadectwa/dyplomu zdobytego za granicą.
16.	Walidacja	Wieloetapowy proces sprawdzania, czy – niezależnie od sposobu uczenia się – kompetencje wymagane dla danej kwalifikacji zostały osiągnięte. Walidacja prowadzi do certyfikacji.
17.	Wiedza	Zbiór opisów faktów, zasad, teorii i praktyk, przyswojonych w procesie uczenia się, odnoszących się do dziedziny uczenia się lub działalności zawodowej.

Eduard Staudecker, ekspert z Austrii, członek Grupy Doradczej do spraw ERK przy Komisji Europejskiej.

Opinie ekspertów zagranicznych

Aileen Ponton (Szkocja)

Od samego początku procesu odniesienia widać było wyraźnie, jak wiele wysiłku włożono w Polsce w przygotowanie do utworzenia i wdrożenia Polskiej Ramy Kwalifikacji. W latach 2008–2011 przeprowadzono istotne reformy, w których główny nacisk położono na wprowadzenie ustawodawstwa wspierającego nowe podejście – oparte na efektach uczenia się – w edukacji ogólnej i zawodowej oraz szkolnictwie wyższym. Prace te stały się początkiem istotnych zmian w programach nauczania oraz w wymaganiach dotyczących metod nauczania i uczenia się.

Jedną z kluczowych cech PRK wyróżniających polską ramę na tle europejskim jest wykorzystanie ogólnych deskryptorów, nazwanych charakterystykami uniwersalnymi (są one opisane na podstawie kategorii wiedzy, umiejętności i kompetencji), jak również wprowadzenie deskryptorów drugiego stopnia, które odnoszą się do edukacji ogólnej i zawodowej oraz do szkolnictwa wyższego. Wszystkie rodzaje deskryptorów mają swoje odniesienia do Europejskiej Ramy Kwalifikacji. Ponadto w PRK zamierza się także wykorzystać charakterystyki poziomów trzeciego stopnia, odnoszące się do poszczególnych sektorów. Zastosowanie trzyetapowych deskryptorów poziomów łączy się z reformami wspomnianymi wyżej. Ze względu na to, że fundamentalne zmiany w programach nauczania wprowadzono przed sfinalizowaniem prac nad charakterystykami poziomów PRK, w raporcie zwrócono uwagę na to, że pełna harmonizacja programów i charakterystyk poziomów jest trudna oraz wymaga kontynuowania prac.

Michael Schopf (Niemcy)

Po pierwsze, cele Polskiej Ramy Kwalifikacji pokrywają się z oficjalnymi celami, zapisanymi w Zaleceniu w sprawie Europejskiej Ramy Kwalifikacji, takimi jak: mobilność, przejrzystość, uznawalność kwalifikacji w Europie oraz porównywalność.

(...) Nowością w stosunku do rozwiązań zastosowanych w innych państwach członkowskich jest wprowadzenie dwóch rodzajów kwalifikacji: pełnych (dużych) i cząstkowych (małych). Kwalifikacje cząstkowe nie stanowią części ani dodatków do kwalifikacji. Chociaż trzeba jeszcze odpowiedzieć na wiele pytań, aby ta koncepcja została wdrożona w życie, to jej cel jest pozytywny: włączenie jak największej liczby kwalifikacji do zintegrowanego rejestru kwalifikacji.

(...) godną podkreślenia decyzją jest zamiar wprowadzania systemu przenoszenia i akumulowania osiągnięć dla wszystkich obszarów edukacji, także edukacji ogólnej. Może się to okazać przydatne, jeżeli Polska chce ułatwić walidację uczenia się nieformalnego i pozaformalnego, poprawić drożność między różnymi obszarami edukacji, i ogólnie rzecz biorąc, wprowadzić uczenia się przez całe życie dla całego społeczeństwa.

Eduard Staudecker (Austria)

Raport potwierdza wiedzę na temat kluczowych kwestii, które mogą się pojawić w związku z wdrażaniem mechanizmów akumulowania i przenoszenia osiągnięć w poszczególnych sektorach. Trzeba podkreślić, że podjęto już rozległe działania przygotowawcze mające na celu opisanie kryteriów i procedur włączania kwalifikacji i przypisywania ich do poziomów PRK oraz stworzenie odpowiedniej podstawy prawnej. Wdrożenie tych zasad oraz ich właściwe umocowanie prawne mają przyczynić się do większej przejrzystości i wiarygodności systemu.

(...) W sposób systematyczny i całościowy zaprezentowano w raporcie zgodność między deskryptorami poziomów PRK a ERK. Wyodrębnienie w PRK „kompetencji społecznych” można uznać za odpowiednie rozwiązanie, umożliwiające rozszerzenie wąskiej definicji „kompetencji” zaproponowanej w ERK i ułatwiające zrozumienie znaczenia tego pojęcia na szczeblu krajowym.

(...) W przyszłości należy zwrócić szczególną uwagę na wspieranie współpracy na szczeblu regionalnym z innymi państwami oraz na strukturę europejskiego rynku pracy (zwłaszcza na mobilność pracowników, cykle gospodarcze, zwiększenie znaczenia sektora usług, brak dopasowania umiejętności itp.), aby PRK przyniosła długoterminowe korzyści polskim obywatelom.

Erzsébet Szlamka (Węgry)

Cel, zakres, a zatem i rodzaj Polskiej Ramy Kwalifikacji robią wrażenie: polskim ekspertom nie tylko udało się w niej odzwierciedlić strukturę edukacji i szkoleń, lecz także rozpocząć fundamentalną zmianę w polskim systemie kwalifikacji. Projekt opierał się na kilku filarach: wdrożeniu krajowego rejestru kwalifikacji, wzmocnieniu mechanizmów zapewniania jakości, przenoszeniu osiągnięć oraz włączeniu efektów uczenia się nieformalnego i pozaformalnego do systemu. Wszystkie te elementy zostały ujęte w Polskiej Ramie Kwalifikacji, która – chociaż podobnie jak Europejska Rama Kwalifikacji ma osiem poziomów – nie stanowi jej kopii, ale jest znakomicie dostosowana do polskich realiów.

(...) Warto także zwrócić uwagę na sposób informowania o KRK: informacje trafiły do szerokiego grona odbiorców dzięki konferencjom (w tym organizowanej corocznie konferencji z udziałem gości zagranicznych), dedykowanej stronie internetowej, materiałom promocyjnym, obejmującym m.in. atrakcyjną animację na temat działania ramy kwalifikacji, które zaowocowały wzrostem świadomości o podejściu opartym na efektach uczenia się, o triadzie wiedzy, umiejętności i kompetencji, o przejrzystym i elastycznym sposobie uczenia się itp. W ciągu dwóch lat współpracy z polskimi ekspertami eksperci międzynarodowi mogli zauważyć coraz aktywniejszy udział interesariuszy w procesie odnoszenia.

Proces i raport są przejrzyste nie tylko dzięki jasnemu opisowi polskiego systemu edukacyjnego. Mimo iż w Polsce używa się wielu pojęć w innym znaczeniu niż w innych państwach członkowskich, terminologia została odpowiednio wyjaśniona i konsekwentnie stosowana. Ponadto pokazywanie konkretnych kwalifikacji łącznie z wymaganymi efektami uczenia się ułatwia ich zrozumienie i zapewnia wiarygodność.

Eksperti zagraniczni: (od lewej) Michael Schopf z Niemiec, Erzsébet Szlamka z Węgier i Aileen Ponton ze Szkocji.

Raport referencyjny to dokument opisujący polski system kwalifikacji oraz sposób odniesienia Polskiej Ramy Kwalifikacji (PRK) do Europejskiej Ramy Kwalifikacji (ERK). W połowie 2013 r. został przyjęty w imieniu Rady Ministrów przez Komitet ds. Europejskich oraz zaprezentowany na forum międzynarodowym.

W raporcie opisano przebieg i stan zaawansowania prac nad modernizacją krajowego systemu kwalifikacji w Polsce. Wykazano również, że Polska wypełniła dziesięć kryteriów referencji określonych przez Grupę Doradczą Komisji Europejskiej do spraw ERK. Do dokumentu dołączono informacje dotyczące zagadnień terminologicznych, zestawienia efektów uczenia się wymaganych dla wybranych kwalifikacji z charakterystykami poziomów PRK, poszerzony opis systemu edukacji w Polsce, a także opinie ekspertów zagranicznych. Raport skierowany jest zarówno do polskich środowisk związanych z tą dziedziną, jak i do osób i instytucji z różnych krajów, które są zaangażowane w realizację Zalecenia Parlamentu Europejskiego w sprawie ERK.

Kwalifikacje nadawane w Polsce będzie już można porównywać z kwalifikacjami z innych krajów UE. Dzięki temu ma powstać jeden spójny, unijny rynek pracy, w którym zdobywane u nas dyplomy czy certyfikaty będą zrozumiałe i przejrzyste dla pracodawców z innych państw europejskich.

www.ibe.edu.pl

Instytut Badań Edukacyjnych (IBE) jest placówką badawczą prowadzącą interdyscyplinarne badania naukowe nad funkcjonowaniem i efektywnością systemu edukacji w Polsce. Instytut uczestniczy w krajowych i międzynarodowych projektach badawczych, przygotowuje raporty i ekspertyzy oraz pełni funkcje doradcze.

IBE zatrudnia badaczy zajmujących się edukacją – socjologów, psychologów, pedagogów, ekonomistów, politologów i przedstawicieli innych dyscyplin naukowych – wybitnych specjalistów w swoich dziedzinach, o różnorodnych doświadczeniach zawodowych, które, oprócz badań naukowych, obejmują także pracę dydaktyczną, doświadczenie w administracji publicznej czy działalności w organizacjach pozarządowych.

IBE realizuje projekty systemowe: „Opracowanie założeń merytorycznych i instytucjonalnych wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji oraz Krajowego Rejestru Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie” / „Badanie jakości i efektywności edukacji oraz instytucjonalizacja zaplecza badawczego” / „Badanie dotyczące rozwoju metodologii szacowania wskaźnika edukacyjnej wartości dodanej” (EWD) / „Ogólnopolskie badanie umiejętności trzecioklasistów” (OBUT).